

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 5. No. 18. 1940

TÜRK HAKİMİ FARABİNİN UDU

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Hakim ve feylesof Farabının tercemei halinden bâhis eserlerde musikişinas olduğunu ve bir musiki aletinin tarafından keşfedildiğini öğreniyoruz. (Elmedhal fi musiki) eserini musiki tarihi âlimleri pek mühim buluyorlar. Bunun fransızcası da basılmıştır (1).

İbni Ebi Usaybia, Tabakatül'etıbbâ eserinde (2): (Farabi) ilmi musikinin nazariyat ve ameliyatında gayei kusvaya vasıl olmuştu. Mu-maileyh bir musiki aleti icad etmişti. Çaldığı vakitte insanın bilcümle hissiyat ve infialâtını tahrik ederdi, diyor.

(سيف الدولة حمداني) nin sazen-deleri biraz fasıl yapıdıkta şeyh (Farabi) ademi iltifat ve çendan istimama tekayyüd etmeyip kendi cebinden biraz ağaç parçaları çıkarıp birbirlerine zam ve bir garib saz peyda ve serâgazi negamât eyledikte ehali meclise dıhk (gülme) ârız olup ol kadar güldüler ki bi-hud olunca ondan ol aleti bozup üslûbi âhar üzere edip çaldıkta cümle bükâ edip ağlaştılar ve yine bozup bir tarzı âhar üzere çaldıkta cümlesi hâba varıp Farabi dahi âlâtın alıp bir kimse vâkif olmaksızın çıkıp gitti. Hâbdan kalktıktan Farabiden nişan bulmadılar. Seyfûddevele buna pek ziyade muhabbet edip ikram eyledi . . . diye yazılıdır. Birinciden Farabının iyi bir musikişinas olduğunu, bundan da musiki hakkındaki liyakatinin efsaneleştiğini öğreniyoruz. Demek ki Farabının musikiye, musiki negamatına ve nazariyatına derin vukufu vardır.

(1) Kitabu L-Musiqi Al Kabir T. I ve II (Baron Rodolphe D'Erlanger) 1930, 1935, 1938 Paris. P. Geuthner

(2) Tıp Tarihi Enstitüsü kütüphanesi. Cilt 1. S. 134 - 140.

(3) Sütlücede Mahmud ağa camii imam ve hatibi Hasan Ayni nushasındaki nôtundan.

ESKİ BÜYÜK HEKİMLER NEDEN ÖLMÜŞLERDİ?

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Eski tıp kitaplarının İstanbulda müteferrik kütüphanelerde bulunan bazı nushalarının baş ve son taraflarına ilâve edilmiş boş satırlar üzerinde bazan tıp tarihine yarayacak kayıtlara tesadüf ederiz. Eskiden ufak kâğıtlara not yazılması bunların zayi olmasına mebni pek azdır. Ekseriya bahsin alâkası olan eserlerin münasip bir boş yerine yazılır. İşte eskiden büyük hekimlerin vefatına dair yazılmış olan sekiz mısralı nazım da bu kabildendir. Üniversite kütüphanesi Yıldız tıp kitapları miyanında (Numara 238) Mucezülkanun fittıb baş sahifesinde bulunmuştur (Şekil 1). Ya bir manzumeden toplanmış ve yahut sırf bu maksatla yazılmıştır. Bu ciheti tenvir edecek bir kayıt yoktur. Yalnız bu medlül vardır:

ابقرات مفلوجا مضى لسيله
و مقي ارستاطاليس ملولا
و ابو على قدمات من سجع
و مبرسا قدمات افلاطون
و جالينوس مات وانه مبطن
و ليس يقينه عنه قانون
في الدواء للداء الا عند من
ان قال للمعدوم كن فيكون

Terçemesini profesör Şerefeddin Yaltkayadan rica ettik. Türkçeye bu mealde çevirdiler:

Hipokrat meflûc olarak, Eflâtun mübersem (bersam hastası) olarak öldüler. Aristo veremden ve Calinus mebtun olarak göçtüler. Ebu Ali (İbni Sina) dahi barsak zarlarının soyulmasından öldü, ve ona kanununun bir faydası olmadı. Derdin devası yalnız: «madumlara ol . . . demesile madumlar oluveren» zatten olur. Dertlere devayı yalnız o zat verir.

Bulduğumuz ve bilâhare neşredeceğimiz diğer bir şiirde de bu hastalıklardan ölen bu eski büyük hekimlerin bu hastalıklar üzerinde derin vukfları ve kendilerine bu vukflarının faydası olmadığı da işaretilmiştir.

Rivayetlere müsteniden bile olsa bu zevatın ne gibi hastalıklardan vefat ettikleri yine bu şekilde tercemei hallerine ilâve olunabilir.

(Şekil 1)

İbni Sinanın bu şekilde vefatı talebesinden Ebu Ubeydi Cuzecâninin yazdığı tercemei halinde tasrih olunmuştur. Bunu yazan belki hekim veya hekimlik bilgisine malik şairin vefat sebeplerini iyi bildiğine hükmedebiliriz.

Bu sahifede meşhur hekimlerimizden âlim ve şair Ayaşlı Şaban

Şifainin elyazısile temellük kitabesini, hekimbaşı Gevrek zade Hafız Hasan efendi kütüphanesine intikalini mübeyyin elyazısile kitabesini, Mehmed Emin (1), birçok tıb kitaplarına temellük kitabeleri koyan müderris Nazif, اسماعيل السبح کütüphanelerine intikalini gösterir yazılara, en aşağıda Şaban Şifai hattile fıkha ait bir notu, başka kalemlerle yazılmış kısa ve müfid notlara da tesadüf edilmiştir. Eski tıb kitaplarının boş sayfalarında bulunabilecek faydalı yazılara bu sayfa güzel bir örnektir ve bazı büyük hekimlerin hangi hastalıklardan vefatını da öğrenmiş oluyoruz.

(1) Hekimbaşı büyük Hayrullah efendi damadı Mehmed Emin (Emtn Şükûhi?) efendi temellük kitabesi bu eserin elde dolaştığı zaman itibarile olabilir.